

УДК 94(477.87):"1947":324

В. В. МИЩАНИН

м. Ужгород

mistschanyn@mail.ru

ПЕРШІ РАДЯНСЬКІ ВИБОРИ НА ЗАКАРПАТТІ В РЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ (9 ЛЮТОГО 1947 р.): АНАЛІЗ, ХІД ТА РЕЗУЛЬТАТИ

У статті мова йде про вибори до Верховної Ради УРСР 9 лютого 1947 року. Вказується на роль і місце агітації і пропаганди спрямовану на показ переваг радянського законодавства і радянської влади загалом, роль органів державної безпеки у організації і проведенні перших радянських виборів у краї. Вказано на факти невдоволення населення радянським виборчим законодавством та окремими заходами радянської влади. Вибори до Верховної Ради Української РСР, порівнюються з першими радянськими виборами на Закарпатті – виборами до Верховної Ради СРСР, які відбулися в лютому 1946 р.

Ключові слова: Закарпатська область, вибори, Радянський Союз, Українська РСР, виборча комісія, агітація, законодавство, влада.

18 лютого 1947 р. в м. Ужгороді відбулися збори обласного партійного активу Закарпатської області на які виносилося лише одне питання: «Підсумки виборів до Верховної Ради УРСР і завдання парторганізацій». Головний доповідач – секретар обкому КП(б)У Г. Пінчук.

На зборах були присутніми міських і окружних комітетів КП(б)У, редактори окружних газет, начальники окружних відділів МВС та МДБ, директори і секретарі партійних організацій великих підприємств, директори МТС, окремі секретарі партійних організацій сіл, обласний компартійний актив [1, 1]. Регламент зборів передбачав 1,5 години на виступ доповідача, 10 хвилин на обговорення, з першою через дві години на 15 хвилин. В обговоренні виступило 23 учасників зборів [2, 1–2].

У прийнятій на зборах резолюції вказувалося, що «блок комуністів і безпартійних 9-го лютого, в день виборів одержав нову, блискучу перемогу. 99,97% всіх виборців прийняло участь у виборах депутатів верховної Ради УРСР, з них 98,58% віддали свої голоси кандидатам сталінського блоку комуністів і безпартійних» [2, 3]. Така однастайність голосування мотивувалася тим, що радянська влада користується безмежною народною підтримкою, що Радянський Союз міцний як ніколи тощо.

Вибори до Верховної Ради УРСР (9 лютого 1947 р.) на території краю висвітлювалися

науковцями переважно в контексті радянської Закарпаття. Про це писали як і радянські дослідники (Л. Бахматова [3], О. Кірсанова [4]), так і дослідники часів незалежності України (І. Гранчак, І. Поп [5], І. Шершун, В. Лемак [6]). Більш детально і об'єктивно проаналізували вибори до Верховної Ради сучасні дослідники М. Макара [7], Ю. Остапеч та М. Токар [8].

Метою статті є дослідження етапу підготовки та процесу проведення виборів до Верховної Ради УРСР у 1947 р. у Закарпатській області; з'ясування ролі агітації та пропаганди радянського керівництва для досягнення потрібного комуністам результату виборів; порівняння виборчого процесу та результатів виборів до Верховної Ради СРСР (10 лютого 1946 р.) та до Верховної ради УРСР (9 лютого 1947 р.).

Верховна Рада УРСР була однопалатним парламентом, найвищим органом державної влади і єдиним законодавчим органом республіки. Формально вона обиралась безпосередньо громадянами Української РСР шляхом загальних прямих виборів при таємному голосуванні (1 депутат від 100 тисяч виборців). На практиці ж цей процес здійснювався під жорстким контролем правлячої комуністичної партії, яка монополізувала все суспільно-політичне життя в країні. Термін повноважень Верховної Ради був чотири роки. Серед її депутатів переважали члени компартії (62–69% від загальної кількості). Інші вважалися безпартійними.

Верховна Рада Української РСР обирала підзвітну їй Президію, утворювала уряд УРСР – Раду Міністрів УРСР та обирала Верховний Суд УРСР. Народними депутатами обиралися голови облвиконкомів та частково їхні заступники, перші чи другі секретарі обкомів, вищий командний склад розташованих на території України військових округів. До повноважень ВР належало право змінювати Конституцію УРСР та приймати нову, видавати та затверджувати народногосподарські плани та Державний бюджет Української РСР, надавати право громадянства УРСР тощо. Сесії Верховної Ради скликалися Президією двічі на рік. Також за розсудом Президії, або за вимогою третини депутатів могли скликатися позачергові та урочисті (присвячені визначним датам) сесії. Верховна Рада утворювала постійні і тимчасові комісії. Закони приймалися більшістю голосів депутатів, які брали участь у засіданні ВР [8, 114–115].

Як і на перших радянських виборах на Закарпатті (до Верховної Ради СРСР), які відбулися у 1946 р., головну роль у виборах до Верховної Ради УРСР зіграли агітація і пропаганда та жорсткий тиск влади, посередництвом органів державної безпеки, на виборців. Та й самі виборці вже починали розуміти, що потрібний результат комуністи все одно отримають, а не прийшовши на вибори чи наговоривши зайвого можна знайти собі неприємностей. У цьому випадку слід згадати слова Й. Сталіна, що головне не як голосують, а хто підраховує голоси.

У виборчій кампанії 1947 р. членами виборчих комісій, агітаторами та довіреними особами працювало 18688 чоловік, з них комуністів – 4624 позапартійних 14044 в т. ч. комсомольців 3685 [2, 4]. Активно залучалися до участі у виборчому процесі «незалежні» профспілки, жінки і радянська інтелігенція, особливо вчителі.

Висвітлювали виборчий процес обласні газети «Закарпатська правда», «Советское Закарпатье» та «Закарпатська Україна», а також ряд окружних газет, які «провели значну роботу по пропаганді радянського ладу, у висвітленні прав і обов'язків громадян, в агітації за кандидатів блоку комуністів і безпартійних» [2, 4]. Зауважимо, що ця агітація відбува-

лася під безпосереднім контролем окружкомів і міськкомів КП(б)У, які «конкретно допомагали а роботі агітаторів, керівників агітколлективів і зав. агітпунктами» [2, 4]. Ця допомога полягала в усуненні недоліків і покращенню відсотку попередніх виборів.

Вибори до Верховної Ради УРСР розпочалися ще наприкінці 1946 р. Стартом послужило рішення Політбюро ЦК КП(б)У від 28 листопада 1946 р. «Про організаційну та агітаційно-пропагандистську роботу партійних організацій у зв'язку з виборами до Верховної Ради УРСР». Для керівництва обласних органів, задіяних у організації та проведенні виборів комуністи видавали спеціальні інструкції-довідники з чітким визначенням виду робіт, графіками їх виконання, призначенням відповідальних осіб, наведенням окремих статей радянського виборчого законодавства тощо. У відповідності до такого довідника до 10 грудня 1946 р. мали бути створені окружні, а до 20 грудня – дільничні виборчі комісії. До 1 січня 1947 р. мало бути закінчене складання списків виборців [9, 1].

Закінчити висунення кандидатів в депутати Верховної Ради УРСР громадськими організаціями, проведення передвиборчих окружних нарад и публікація про це в пресі мало відбутися не пізніше 4 січня 1947 р. Реєстрацію кандидатів в депутати у відповідних округах слід було завершити 9 січня 1947 р. Не пізніше 14 січня 1947 р. мали бути опубліковані відомості про кожного зареєстрованого кандидата.

Окремим блоком можемо виділити інформацію, що стосувалася агітаторів. Так, до 25 грудня 1946 р. при кожній виборчій дільниці створювався агітаційний пункт, а також до 20 грудня 1946 р. – «провести окружні і кущові тритижневі семінари керівників агітколлективів і п'ятиденні семінари пропагандистів. Не рідше 2-х разів на місяць проводити кущові і дільничні семінари і наради агітаторів з обміну досвідом» [9, 2]. Для успішної роботи серед національних меншин комуністи віддрукували по 5 тисяч екземплярів «Положення про вибори у Верховну Раду УРСР» та Конституцію УРСР на угорській мові.

Головні питання пов'язані з виборами до Верховної Ради УРСР в Закарпатській області

контролювалися ЦК ВКП(б). Сюди надсилали інформації: про заходи прийняті по підготовці довиборів, про створення виборчих округів, окружних виборчих комісій та агітаційно-пропагандистській роботі (до 25 грудня 1946 р.); про створення виборчих дільниць, дільничних виборчих комісій, висуненні кандидатів в депутати (до 15 січня 1947 р.); про проведення окружних передвиборчих зборів і про хід агітації (до 1 лютого 1947 р.); про підсумки виборів (до 20 лютого 1947 р.) [9, 12].

Як же відбувався процес висунення кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР? Чи міг простий робітник чи селянин бути висуненим до такого високого представницького органу? Про це дізнаємося із спеціальної інструкції ЦК ВКП(б) від 29 листопада 1946 р.: «Висунення кандидатів у депутати повинно виходити від імені загальних зборів робітників і службовців по кількох крупних заводах, МТС, радгоспах, закладах і загальних зборах селян, по кількох селах, включаючи і одноосібників», але «необхідно наперед визначити які заводи, заклади, колгоспи і громадські організації будуть висувати кандидатів в депутати по тому чи іншому виборчому окрузі і визначити день зборів» [9, 9]. Як бачимо, навіть якась випадковість висунення кандидата неугодного комуністам вже на первинному рівні виключалася. Як правило, єдиний кандидат був задовго до виборів визначений у високих компартійних кабінетах. У випадку коли на районний рівень все ж пройшло більше одного кандидата, а такі випадки нам невідомі, «необхідно скликати районні і окружні передвиборчі наради із представників робітників та службовців, а також представників від комуністичних організацій, профспілок, кооперативних організацій, організацій молоді та культурних товариств» [9, 10]. На таких зборах обов'язково «проходив» кандидат підтримуваний комуністами.

Як відбувалося висунення кандидатів в реальних умовах довідемося з «Політінформації про проведених зборах по висуненню і підтримці кандидатів в депутати Верховної Ради УРСР по Рахівській округі». 31 грудня 1946 р. рішенням бюро окружному КП(б)У був розроблений план заходів з проведення зборів по висуненню кандидатів до Верховної

Ради УРСР. Тут же були затверджені відповідальні особи з числа працівників окружного КП(б)У, окрвиконкому та окружного партійно-радянського активу. «Для проведення зборів в селі Ясіня були затверджені секретар окр. КП(б)У т. Машенко, секретар окрвиконкому т. Бабійчук, начальник окр. відділу МВС т. Мішін, II секретар окр. ЛКСМУ т. Червінський, а також присутнім був уповноважений обкому КП(б)У т. Бондаренко і працівник окружної газети» [10, 37], – повідомляє секретар Рахівського окружкома КП(б)У І. Машенко. Ці та інші «товариші» були затверджені відповідальними за проведення зборів у всіх селах та на підприємствах округи.

А далі починалася комуністична клоунада, яка відбувалася по заздалегідь спланованому сценарію. Ось, наприклад, як відбувалися збори в с. Ясіня, Рахівської округи. Ще 2–3 січня 1947 р. «товариші» із партійного і радянського активу, закріплені за проведенням зборів по висуненню кандидатів в депутати, відбули в Ясіня для підготовки зборів. Збори розпочалися 4 січня 1947 р. о 12 год., в приміщенні сільського клубу. На них було присутніми 413 виборців. Обравши президію в складі 9 осіб, Ю. Біланюк вніс пропозицію обрати почесну президію в складі всього Політбюро ЦК ВКП(б) та Політбюро ЦК КП(б)У, а головою почесної президії обрати, звичайно ж, Й. Сталіна.

Та на цьому комуністичні ритуали не закінчилися. Після промови уповноваженого обкому КП(б)У Д. С. Бондаренка, який у своєму виступі пояснив присутнім «історичне і політичне» значення виборів, слово взяв директор Ясінянського ліспромгоспу, член ВЛКСМ, Василь Кучерук: «Вношу пропозицію першим нашим кандидатом в депутати у Верховну Раду УРСР висунути Секретаря ВКП(б), Голову Ради Міністрів СРСР, Генераліссімуса товариша Сталіна Йосипа Віссаріоновича і просити товариша Сталіна дати згоду балотуватися по нашому Рахівському виборчому округові № 403» [10 39]. Зрозуміло, що при такій ідеологічній обробці збори одноголосно підтримали цю ініціативу. Далі сценарій продовжується. Секретар первинної партійної організації села Ясіня Василь Копанчук вніс пропозицію висунути кандидатом в депутати

Верховної Ради УРСР «близького соратника великого Сталіна», Секретаря ЦК КП(б)У, голову Ради Міністрів УРСР Микиту Хрущова. Знову одностайність. Ну і нарешті дійшли до висування реальних кандидатів по виборчому окрузі. Лікар Ясінінської поліклініка С. Ратовський озвучив кандидата в депутати – Білоуса Андрія Михайловича, голову Ясінянської сільської ради. В обговореннях виступило 6 чоловік. Це дало змогу секретарю Рахівського комітету КП(б)У І. Мащенку відзвітувати, що «збори селян села Ясіня, робітників та інтелігенції Ясінянського ліспоолмгоспу і лісгоспу пройшли на високому ідейно-політичному рівні, організовано і з великою активністю населення» [10, 40]. Внаслідок такого волевиявлення кандидатами в депутати до Верховної Ради Української РСР стали А. М. Білусяк, І. І. Демшин, С. М. Микуланинець, І. Д. Петрушак, Г. П. Пінчук, Д. П. Попович, А. А. Селянчина, І. І. Туряниця, В. І. Черничко.

Після визначення з єдиним кандидатом компартійні організації починали використовувати всі форми агітаційно-масової роботи – мітинги і збори, політичні доповіді, бесіди, лекції, агітація через пресу, кіно, радіо тощо. На окружних передвиборчих зборах на яких затверджувався кандидат у депутати, йому обирали й довірених осіб, по 1–2 на кожну виборчу дільницю. На допомогу цим довіреним особам компартійні організації підбирали досвідчених пропагандистів і агітаторів для ведення агітаційної роботи серед населення. «Міськкоми, окружкоми партії повинні скликати збори довірених осіб і агітаторів для інструктування їх з питань агітаційно-пропагандистської роботи на виборчих дільницях» [9, 11], – йдеться в інструкції ЦК ВКП(б). Завідувач агітпунктом також призначався і затверджувався окружкомом або міськкомом партії. В його функціональні обов'язки входило допомагати довірений особі, а також інструктувати агітаторів, які працюють на цій дільниці. Окремо, в день виборів, на допомогу дільничним виборчим комісіям слід було виділити «актив для зв'язку з виборцями і ліпшого обслуговування» [9, 12].

У рамках заходів з розгортання агітаційно-пропагандистської роботи на виборчих дільницях тільки Мукачівським міським коміте-

том КП(б)У при партійних кабінетах для керівників агітколлективів та завідувачів агітаційними пунктами, кожної п'ятниці по 3–4 години проводились семінари з «роз'яснення» радянського устрою, виборчого законодавства і «правильної» агітації. Оглянемо тематику таких семінарів: «Радянська демократія – демократія найвищого типу» (лектор Руденко), «Про організацію агітаційно-масової роботи» (лектор Костенко), «Положення про вибори до Верховної Ради УРСР» частина I–II (лектор Стриленко), «Про хід підготовки до Виборів у Верховну Раду УРСР, досвід роботи на агітпунктах» (лектор Костенко), «Державний і суспільний устрій СРСР» (лектор Руденко), «Сталінська п'ятирічка і пропаганда її серед виборців» (лектор Стриленко), «23 роки без Леніна під керівництвом Сталіна, вперед до нових перемог» (лектор Стриленко), «Обмін досвідом роботи на 10-ти хатках по місцю проживання виборців» (лектор Афанасьєва), «Про підсумки виконання першого року Сталінської п'ятирічки (повідомлення Держплану)» (лектор Стриленко), «Розвиток міста Мукачево в Сталінській п'ятирічці» (лектор Морєв), «Обмін досвідом в справі агітації за кандидата в депутати тов. Поповича» (лектор Афанасьєва), «Переваги радянського соціалістичного устрою над капіталістичним (лектор Руденко), «Чергові завдання агітаційної роботи на завершальному етапі» (лектор Морєв) [10, 47].

І агітатори понесли отримані знання у маси. «Агітаторами проведено на 10-ти хатках більше 10000, на агітпунктах понад 200 бесід, культурно-освітніх установах понад 4000. Всього було охоплено виборців більше 50000», – дізнаємося із звіту завідувача відділом агітації і пропаганди Мукачівського обкому КП(б)У Д. Костенко.

Комуністи активно долучали до виборчого процесу комсомол. Наприклад, 20 грудня 1946 р. в м. Мукачеві відбулося зібрання комсомольського активу міста, на якому розглядалося питання «Про завдання комсомольських організацій у підготовці до виборів до Верховної Ради УРСР». Із присутніх 205 чоловік, 15 комсомольців виступило з різних питань підготовки до виборів. Результатом стало те, що 37 комсомольських організацій

були закріплені за виборчими дільницями, до агітаційної роботи залучено 280 комсомольців. Силами комсомольців створено 10 гуртків художньої самодіяльності для «обслуговування виборців» [11, 5].

Особливу надію комуністи а справі агітації комуністи покладали на обласну та окружну пресу. «Наша обласна преса дала 38 пропагандистських сторінок про минуле й сьогодення Закарпаття. Цей матеріал для агітаторів і пропагандистів давав велику допомогу...», – вказується в документі. – Ми виконали вимогу Бюро обкому КП(б)У, щоби в пресі під час виборів широко показувати турботу партії і уряду про Закарпаття» [2, 71]. Тільки в «Закарпатській Україні під в ході передвиборчої кампанії виступило 700 виборців.

Як один із видів передвиборчої агітації у 1947 р. став показ фільмів, з одночасним проведенням агітації. У доповідній записці начальника обласного управління кінофікації Сидоренка, від 12 лютого 1947 р., читаємо: «Працювало 24 кінопредвижки і 17 кінотеатрів. Діючою мережею обстежено 31100 глядачів, дано 2133 сеансів, обслужено 292 зборів виборців і 499 сільських рад» [12, 10]. Тематика фільмів була ретельно ідеологами компарії відібрана: «Ленін і Сталін – вожді Великої Жовтневої Революції», «Роль партії більшовиків у завоюваннях Жовтня», «Соціалістичне будівництво», «Соціалістичне сільське господарство», «Партія більшовиків у Великій Вітчизняній війні», «Звірства німецьких фашистів» [12, 11].

Виборчий процес запустився. У область з округів надходять різні інформації з міст і округів Закарпатської області з приводу підготовки до виборів. Тут інформація збирається, узагальнюється, систематизується та аналізується і у вигляді різноманітних звітів направляється до вищестоящих республіканських партійних органів. Так, у відділ агітації і пропаганди ЦК КП(б)У обласний відділ інформував, що вже 6–7 грудня 1946 р. було проведено короткотерміновий семінар зав. окружними і міськими відділами культурно-освітніх установ на тему: «Про вибори до Верховної Ради УРСР і завдання працівників культурно-освітніх закладів». У всіх округах області були проведені короткотермінові семі-

нари завідувачів клубів і хат-читалень, в який взяло участь 592 чоловік. На цих семінарах перед працівниками культурно-освітніх закладів ставилася питання про їхню участь у проведенні виборів [9 18].

У відповідності до постанови бюро обкому КП(б)У із 7 по 12 грудня по всіх округах області проведені пленуми окружкомів і міськкомів ЦК КП(б)У, на яких обговорили постанову ЦК КП(б)У «Про організаційну і агітаційно-пропагандистську роботу партійних організацій у зв'язку з виборами до Верховної Ради УРСР». Для проведення окружних і міських пленумів обком КП(б)У командував туди «відповідальних працівників» [9, 18–19].

На цей час в області було створено 615 агітколлективів, які об'єднували 10735 агітаторів. Агітатори працювали на виборчих дільницях та агітпунктах. Використовувався також так званий метод 10 хаток. Понад 5 тисяч вчителів та лікарів було залучено до складу агітаторів. На підприємствах та навчальних закладах комсомольцями створювалися гуртки із вивчення Конституції СРСР в УРСР та Положення про вибори. Таких гуртків нараховувалося 465 [9, 19].

Ось як описувався приклад роботи одного із таких агітаторів комуністичними ідеологами: «На Ужгородському залізничному вузлі агітатор тов. Богданов систематично проводить з робітниками бесіди, присвячені початку виборчої кампанії. Він ознайомив робітників з Указом Президії Верховної Ради УРСР про визначення дня виборів, прочитав з ними передову газети «Правда» «Сталінська Конституція – найдемократичніша Конституція в світі» [9, 21]. Нібито після таких палких промов агітатора майстри цеху Горват та Постеляк взяли на себе зобов'язання давати півтора виробничих норми, а їх почин підтримали десятки робітників цеху.

Але були й інші факти, які комуністи пояснювали недостатністю масово-політичної роботи. «У деяких селах з боку куркульських елементів мають місце факти прояву ворожої агітації спрямованої на зрив підготовки до виборів у Верховну Раду УРСР. Так, в селах Канора, Н. Ворота, Воловецького округу куркулями поширюються слухи про те, що минулі вибори до Верховної Ради СРСР, проведені

10 лютого цього року, Англією та Америкою не визнані і що ці вибори мають проходити під їх контролем» [9, 43], йдеться у довідці завідувача оргінструкторського відділу Закарпатського обкому КП(б)У А. Шаповал від 23 грудня 1946 р. У цьому та інших селах округу також поширилися слухи про те, що з 15 грудня радянська влада буде відбирати від селян свиней, а тому селянство почало масово вирізувати тварин. Скажемо, що страхи верховинців не були такими вже і безпідставними. Буквально за кілька років з початком суцільної колективізації їхня худоба була усупільнена. А тепер країни лише побоювалися колгоспів: «Люди бояться, щоби після виборів не з'явилися колгоспи, бо в колгоспі жити буде тяжко, все перейде на пайок і землі своєї не буде» [7, 41].

Ще у серпні 1946 року восьма сесія Верховної Ради Української РСР першого скликання прийняла Закон «Про доповнення ст. 18 Конституції Української РСР» у зв'язку із створенням Херсонської та Закарпатської областей. Виходячи з цього Указом Президії Верховної Ради від 26 листопада 1946 р. в Закарпатській області було 9 виборчих округів по виборах до Верховної Ради Української РСР. 14 грудня 1946 р. постановою виконкому облради затверджено склад окружних виборчих комісій у кількості 99 осіб. За національним складом: українців – 83, росіян – 7, інших національностей – 7. За соціальним складом: робітників – 20, колгоспників і селян – 17, службовців 47, інтелігенції – 15. За партійною приналежністю: членів ВКП(б) – 55, членів ВЛКСМ – 6, безпартійних – 38. Жінок в окружних комісіях – 37. Малюючи середньостатистичний портрет членів окружних комісій, то він буде приблизно виглядати як: український службовець, комуніст.

По 9 виборчих округах було організовано 694 виборчі дільниці, із них 69 військові. А це майже 10% всіх виборчих дільниць. Кількість виборчих дільниць по виборах до Верховної Ради УРСР у порівнянні з попередніми виборами збільшилася на 28. Траплялися і казуси. Так, при створенні виборчих дільниць у Воловецькій окрузі було випущене поселення Полище, яке знаходиться за 3 км від села Грабівниці. Дільниці розташувалися таким чином: у школах – 333, в клубах – 54, хатах-читальнях –

44, сільрадах – 131, в інших приміщеннях (це скоріше приміщення на території військових частин) – 63.

З 17 по 25 грудня 1946 р. окружками і міськкомками були сформовані дільничні виборчі комісії. В їх склад увійшло 5126 чоловік, із них 1746 жінок. За партійною приналежністю: членів ВКП(б) – 951, членів ВЛКСМ – 617, безпартійних – 3558. За національністю: українців – 4164, росіян – 193, угорців 577, словаків – 29, євреїв – 56, інших національностей – 107. За соціальним становищем: робітників – 552, селян і колгоспників – 2863, службовців – 1711. За освітою: з вищою і незакінченою вищою освітою – 189, з середньою і незакінченою середньою освітою – 140, з початковою – 3529 [9, 50].

На місцях підійшли з усією відповідальністю до створення комісій. Проте й так не вдалося уникнути критики обкому за формальний підхід до справи. Так, Мукачівським міськкомом КП(б)У затвердив головою виборчої дільниці Івана Головей, який подав документи на оптацію. У Берегівській окрузі с. Мала Бигань членом виборчої комісії було затверджено Імре Комарі – дяк реформатської церкви, а в с. Бовтрадь Юлій Боюс – член церковної ради [9, 51].

Агітаторами були зафіксовані поодинокі факти «ворожих виступів». Так в селі Костьова Пастіль Великоберезнянської округи, проти радянського виборчого законодавства висловилися Штибель, Керецман, Фетько. А в селі Стричава цього ж округу селянин Михайло Гайданка прямо заявив: «Я писатися не буду в список, і голосувати не піду» [10, 6].

Проте слід погодитися з твердженням М. Макари, який вважав, що велика підготовча робота партійних, радянських та громадських організацій дала свої результати. Закарпатці на виборах до вищого органу державної влади республіки в переважній своїй більшості продемонстрували підтримку нової влади [7, 40]. Значна кількість населення області досить швидко увірувала у пропаговані комуністами ідеї соціальної рівності, швидке наближення «комуністичного завтра» тощо. На виборах комуністичні ідеологи фіксували подібні прояви «великої любові» закарпатців до влади та новоспечених комуністичних вождів.

В документі читаємо: «Селянка села Тячево Поланка Ганна при вході до виборчої дільниці низько вклонилась портрету товариша Сталіна і сказала: «Я хочу віддати свій голос за тих, хто врятував наш народ і мою родину від загибелі» [2, 10]. «Животворна ідея виборчого блоку комуністів і безпартійних, – підсумовує компартійний ідеолог, – яка себе блискуче виправдала на всіх попередніх виборах, дістала повну перемогу і на цих виборах» [2, 10].

Комуністам вдалося добитися такого бажаного для них процента. Нагадаємо, 473433 виборців взяло участь у виборах депутатів Верховної Ради УРСР (99,97%), з них 466723 (98,58%) віддали свої голоси за кандидатів блоку комуністів і безпартійних [2, 11]. В 11 адміністративних округах на вибори з'явилися всі 100% виборців. На багатьох виборчих дільницях всі 100% виборців голосували за кандидатів блоку комуністів і безпартійних. В селі Великі Лучки, наприклад, на всіх чотирьох дільницях всі виборці одногосно проголосували за комуністів [2, 13].

«Рік тому у виборах до Верховної Ради СРСР прийняло участь 98,6% виборців, – йдеться в архівному документі, – а за кандидатів до Ради Союзу Ради Національностей

голосували в середньому 89,53%» [2, 11-12]. Таким чином, порівнюючи з першими комуністичними виборами на Закарпатті, які пройшли у лютому 1946 р., бачимо досить суттєве зростання показників, особливо тих, які стосуються підтримки комуністів.

Для ліпшого унаочнення наведемо дані про підсумки голосування у розрізі округів. Див.: Таблицю 1.

Та не лише позитивні для комуністичної влади моменти були зафіксовані на виборах. Так, у Хустському виборчому окрузі проти блоку комуністів та безпартійних проголосувало 818 чоловік, крім цього 530 виборців забрали з собою бюлетені, або понижили їх. У Рахівському виборчому окрузі проти проголосувало 939 чоловік і 125 порвали бюлетені, у Перечинському відповідно 517 і 111. В цих же округах було зафіксовано факти «антирадянських вилазок». В селі Порошково Перечинського округу було порвано 100 виборчих бюлетенів, з них багато демонстративно. В цьому ж селі в день виборів був вивішений портрет Хорті, були розкидані антирадянські листівки та листи із закликом не голосувати за комуністів, бо скоро прийдуть англійці і американці.

Порівняльні дані наслідків голосування до Верховної Ради СРСР 1946 р. та до Верховної Ради УРСР 1947 р. (у відсотковій кількості голосів відданих за кандидатів блоку комуністів і безпартійних) [2, 14]

Таблиця 1

№ п/п	Назва округ	Результати голосування	
		1946 р.	1947 р.
1	Берегівська	84,43%	99,84%
2	Великобerezнянська	83,74%	99,39%
3	Волівська	84,46%	96,06%
4	Воловецька	88,45%	97,13%
5	Іршавська	94,63%	98,92%
6	Мукачівська	92,03%	99,33%
7	Перечинська	85,44%	95,13%
8	Рахівська	94,27%	97,31%
9	Свалявська	91,20%	98,31%
10	Севлюшська	89,16%	98,14%
11	Тячівська	88,04%	99,01%
12	Ужгородська	77,04%	99,14%
13	Хустська	86,20%	97,72%
14	м. Ужгород	91,10%	99,33%
15	м. Мукачево	96,76%	99,32%

У селі Павлово Свалявського округу, де всього кількасот виборців, в урні виявилось 9 бюлетенів з вирваними прізвищами і 30 чистих аркушів паперу замість бюлетенів [2, 23].

На 100 виборчих бюлетенях у Мукачівській окрузі невідомими були зроблені написи «Голосую за Бенеша», «Хай живе Бенеш», «Голосую за угорців» [13, 7]. У Великоберезнянському окрузі на бюлетенях писали: «Хай живе Чехословацька республіка», «Хай живе Чехословаччина і Англія» [14, 81].

Навіть були зафіксовані факти, коли комсомольці нищили бюлетені для голосування. Це, зокрема, сталося у с. Нанково Хустської округи, де комсомолец Ковач прийшовши на виборчу дільницю з родиною в кількості з чоловік демонстративно порвав усі одержані бюлетені. Під підозри потрапив і член виборчої дільниці села Тячева комуніст Кушнір, який з переносною урною обслуговував хворих та інвалідів на дому. В урні виявилось 45 бюлетенів з вирізаними ножицями прізвищами депутата. У комуністів закрився сумнів, чи не сам Кушнір вирізував ці прізвища, або чи не закликав до цього виборців [2, 24]?

Серед нетипових ситуацій у с. Кам'яниця Ужгородського округу було зафіксовано факт відмови від голосування Ганни Фуксти. В розмові з односельчанами Михайло Пастеляк заявив: «Цигани грати не можуть вони сидять без хліба». Подібно висловився й Іван Фукста: «Мені треба хліб, а не голосувати» [15, 114]. Їхні слова відразу ж були донесені «куди потрібно». І в Кам'яницю виїхав куцувий уповноважений з виборів та працівник МДБ.

У Великому Березному Галина Павликова, жінка округовоуповноваженого МДБ, на виборчій дільниці № 28 в присутності виборців влаштувала скандал, висловившись «що за таємне голосування, коли відкриті кабінки, округом партії порушує Конституцію» [14, 81]. Вона зірвавши занавіски закрила кабінку для голосування.

З цих та інших фактів невдоволення радянською владою комуністи роблять висновок: «Треба піднести пильність партійних, радянських органів. Ми повинні пам'ятати вказівки товариша Сталіна про те, що чим більше будуть наші успіхи на фронті соціалістичного будівництва, тим більше буде загост-

рюватись класова боротьба. Без боротьби вороги своїх позицій не здають, вони будуть чинити опір. І цей опір ми зломимо лише за умови піднесення класової пильності» [2, 26].

Отже, перші вибори до Верховної Ради УРСР в Закарпатській області відбулися 9 лютого 1947 року, згідно з прийнятий Указом Президії ВР УРСР «Про проведення виборів до Верховної Ради УРСР» від 26 листопада 1946 року. Тоді була обиралася Верховна Рада Української РСР другого скликання. Якщо для багатьох інших областей УРСР підготовка і проведення цих виборів мала чисто організаційний характер, то для Закарпаття – в першу чергу політичний. Маючи вже нещодавній досвід в організаційній та агітаційній роботі, проведенні у 1946 р. виборів до Верховної Ради СРСР місцеві комуністи зуміли покращити результати виборів. Із 99,97% виборців позитивно проголосували 98,58 відсотків. Місцеві мешканці так само безальтернативно обрали депутатів і до цього представницького органу. Внаслідок цього волевиявлення депутатами республіканського парламенту стали А. М. Білусяк, І. І. Демшин, С. М. Микуланинець, І. Д. Петрушак, Г. П. Пінчук, Д. П. Попович, А. А. Селянчина, І. І. Туряниця, В. І. Черничко. Для повної легалізації радянської влади на Закарпатті залишалося провести тільки вибори в місцеві представницькі органи.

Список використаних джерел

1. Информации, отчеты, письма обкома партии ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У о состоянии партийно-организационной работы о ходе хозяйственно-политических кампаний в области (05.03.1947–15.12.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 280. — На 29 арк.
2. Стенограма зборів обласного партійного активу «Про підсумки Виборів до Верховної Ради УРСР і завдання обласної парторганізації надалі (18.02.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 238. — На 146 арк.
3. Бахматова Л. М. Діяльність Закарпатської партійної організації з політичного виховання жінок-селянок / Л. М. Бахматова // Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття. — Ужгород, 1970. — 567 с.
4. Кірсанова О. А. До питання про суспільно-політичне життя на Закарпатті в роки соціалістичних перетворень (1946–1950 рр.) / О. А. Кірсанова // Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття. — Ужгород, 1970. — 567 с.
5. Гранчак І. М. Закарпаття в чехословацько-радянських відносинах періоду Другої світової війни / І. М. Гранчак, І. І. Поп // Карпатика. — 1993. — Вип. 2. — С. 55-64.

6. Шершун І. До питання про перехід влади на Закарпатті від Народних комітетів до місцевих рад народних депутатів / Шершун І., Лемак В. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія. — Вип. 2. — Ужгород, 1998. — С. 70—76.
7. Макара М. П. Формування органів влади на місцях. Вибори до Верховних Рад СРСР та УРСР / Микола Петрович Макара // Нариси історії Закарпаття. — Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2003. — Том III (1946-1991). — С. 39.
8. Остапець Ю. Виборчий процес у радянський період // Закарпаття через призму політичних виборів / Юрій Остапець, Маріан Токар. — Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2009. — С. 108—118.
9. Інформації, справки обкома партії ЦК КП(б)У о ході підготовки і проведенні виборів в Верховний Совет Української ССР (28.11.1946-3.03.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 278. — Арк. 1. (На 222 арк.)
10. Інформації, справки, отчети горкомов, окружкомов КП(б)У об агітаційно-пропагандистській роботі в період і проведення виборів в Верховний Совет ССР і місцеві совети депутатів трудящих (03.01.1947-24.12.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 382. — На 185 арк.
11. Інформації, справки, отчети, плани роботи Мукачевського, Ужгородського горкомов партії, обкома КП(б)У по підготовці і проведенні виборів в Верховний Совет УССР (04.12.1946-18.02.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 288. — На 117 арк.
12. Справки, отчети, докладні записки культурно-просвітительських установ об их роботі (21.01.1947-03.11.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 391. — На 96 арк.
13. Сводки о ході голосування по виборам в Верховний совет УССР по округам (09.02.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 287. — На 73 арк.
14. Інформації, справки, отчети, плани роботи Береговського, Великоберезнянського, Воловецького, Воловського, Иршавського, Мукачевського, Перечинського окружкомов партії обкому КП(б)У по підготовці і проведенні виборів в Верховний совет УССР (30.12.1946-9.03.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 289. — На 213 арк.
15. Інформації, справки, отчети, плани роботи Раховського, Севлюшського, Свалявського, Тячевського, Ужгородського, Хустського окружкомов партії обкому КП(б)У по підготовці і проведенні виборів в Верховний Совет УССР (28.12.1946-17.03.1947) // ДАЗО. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 290. — На 163 арк.

V. MISHCHANYN
Uzhhorod

THE FIRST SOVIET ELECTION TO THE REPUBLICAN PARLIAMENT IN TRANS-CARPATIA (THE NINTH OF FEBRUARY 1947) ANALYSIS, COURSE, RESULTS

There is indicated the role and place of agitation and propaganda aimed at showing the advantages of Soviet law and Soviet power in general, the role of public security in the organization and conduct of the first Soviet elections in the province. The article is specified on the facts of public discontent of Soviet electoral legislation and individual measures of Soviet power. The elections to the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR, compared with the first Soviet Transcarpathia elections - elections to the Verkhovna Rada, which took place in February 1946.

Keywords: Transcarpathian region, elections, Soviet Union, Ukrainian SSR, Election Commission, agitation, legislation, power.

В. В. МИЩАНИН
г. Ужгород

ПЕРВЫЕ СОВЕТСКИЕ ВЫБОРЫ НА ЗАКАРПАТЬЕ В РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ПАРЛАМЕНТ (9 ФЕВРАЛЯ 1947 г.): АНАЛИЗ, ХОД И РЕЗУЛЬТАТЫ

В статье речь идет о выборах в Верховный Совет УССР 9 февраля 1947. Указывается на роль и место агитации и пропаганды направленную на демонстрацию преимуществ советского законодательства и советской власти, роль органов государственной безопасности в организации и проведении первых советских выборов в крае. Указано на факты недовольства населения советским Верховный Совет Украинской ССР, сравниваются с первыми советскими выборами в Закарпатье - выборами в Верховный Совет СССР, которые произошли в феврале 1946 г.

Ключевые слова: Закарпатская область, выборы, Советский Союз, Украинская ССР, выборная комиссия, агитация, законодательство, власть.

Стаття надійшла до редколегії 07.10.2015